

Резюме. У статті представлено історичну логіку дослідження механізмів психологічного захисту: від класичного психоаналізу до внесків еґо-психології, коґнітивізму і закінчуючи екзистенційно-гуманістичними студіями проблеми. Проводиться ідея системно-ієрархічної будови захисних механізмів на різних рівнях життєздійснення і самоактуалізації особи. **Ключові слова:** механізм психологічного захисту, психоаналіз, екзистенційний напрям, гуманістична психологія, самоактуалізація.

Резюме. В статье представлена историческая логика исследования механизмов психологической защиты: от классического психоанализа к привнесениям эго-психологии, когнитивизма и заканчивая экзистенциально-гуманистическими изысканиями проблемы. Обосновывается идея системно-иерархического строения защитных механизмов на различных уровнях жизнеосуществления и самоактуализации личности. **Ключевые слова:** механизм психологической защиты, психоанализ, экзистенциализм, гуманистическая психология, самоактуализация.

© 2012

Н. Л. Лифар (м. Черкаси)

ДО ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄКТНИХ ВІДНОШЕНЬ У ПСИХОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Підготовка фахівців у галузі практичної психологи набуває актуальності в сучасних умовах розвитку психологічної науки. Останнє пов'язане із збільшенням попиту на кваліфікованих психологів-практиків, що володіють методами, які дозволяють враховувати індивідуальну неповторність психіки суб'єкта. Тому створення належних освітніх умов для всебічного гармонійного розвитку особистості практичного психолога, підвищення його соціальної активності, реалізації здібностей є на сьогодні основним завданням практичної психології

Метою статті є аналіз наукових досліджень з проблеми об'єктних відношень у психодинамічному підході.

Виклад основного матеріалу. Проблема об'єктних відношень розкрита у психоаналізі Дж. Боулбі [1], Д. Віннікотта [див: 8], О. Кернберга [див: 8], М. Кляйн [4], Г. Кохута [див: 3], Р. Спіца [див: 4], З. Фрейда [10], та ін. Дослідники пов'язують феномен об'єктних відношень із травмівними переживаннями дитинства, зокрема проходженням суб'єктом едіпової та доедіпової стадії розвитку. У філософській енциклопедії об'єктні відношення окреслено як: «погляд особою на структуру дійсності, систему взаємозв'язків речей та явищ, які існують незалежно від уявлень людини» [11, 122] «відображення взаємозв'язків об'єктів між собою» [7, 235]. У психоаналітичному словнику об'єктне відношення окреслено як: «відношення суб'єкта до оточуючого світу, людей, речей, що базується на сприйнятті реальних або уявних об'єктів та можливих способів взаємодії з ними» [6, 56]; «спосіб сприйняття реальності, як основи для формування емоційного та коґнітивного досвіду особистості, послідовність взаємодії з оточуючими людьми» [5, 68]. Отже стверджується, що об'єктні відношення формуються під впливом способів сприйняття суб'єктом світу; адекватних або неадекватних реакцій оточуючих людей; форм психологічного захисту; які виникають у ранньому дитинстві та виявляються в дорослому віці. Для об'єктних відношень характерні певні автоматизми, стереотипи, що виявляються у ригідних формах поведінки і в реальному житті суб'єктом повністю не усвідомлюються.

Коротко окреслимо розуміння феномену об'єктних відношень у дослідженнях Дж. Боулбі [1], Ж. Бодріяра [див: 8], Д. Віннікотта [див: 8], А. Грінсона [див: 2], М. Кляйн [4], З. Фрейда [10], та ін. Дослідники зазначають, що об'єктні відношення формуються в едіпів або доедіпів період та підкорюються закону «вимушеного повторення». Так З. Фрейд зазначав, що суб'єкт формує для себе шаблони або патерни поведінки які задають тенденцію перенесення на актуальні стосунки. Дослідник наголошує на деструктивному впливові едіпової ситуації на психіку суб'єкта, яка зумовлює блокування вираження енергії лібідо. Він писав: «біль, яка наноситься первинною ситуацією (едіповою) фіксується та примушує суб'єкта до неусвідомлених порухів» [10, 111]. З. Фрейд зазначає, що об'єктні відношення пов'язані з механізмом «вимушеного повторення», яке зумовлює неусвідомлене «занурення» суб'єкта у переживання травмівної події, що призводить до страждань але водночас реалізує витіснені потреби та приносить задоволення [10]. Отже, зародження об'єктних відношень пов'язано з едіпової ситуацією, в якій формуються патерни, шаблони поведінки, які зумовлюють дезадаптивну поведінку суб'єкта. Об'єктні відношення також пов'язуються із механізмом вимушеного повторення, принципом реальності та задоволення.

Взаємозв'язок об'єктних відношень та механізму «вимушеного повторення» констатують Ж. Бодріяром [8], А. Грінсоном [2], О. Феніхелем [див: 2]. Дослідники стверджують, що об'єктні відношення формуються в едіпів період та їх вияв пов'язаний з фіксацією на драматичному досвіді дитинства. Ж. Бодріяр зазначає, що «об'єктні відношення знаходять вияв у вимушеному повторенні, яке відтворює з минулого ті переживання, які не були задоволеними в минулому» [8, 39.]. Подібне твердження знаходиться у А. Грінсона, який наголошує, що суб'єкт схильний повторювати власне минуле у міжособистісних стосунках. Таке повторення спрямоване на задоволення фрустрованих в минулому (в едіпів період) потреб, що відбувається шляхом проектування на оточуючих людей

власних очікувань, які пов'язані з лібідним об'єктом [див: 2]. Близької позиції дотримується О. Феніхель, який відзначав, що суб'єкт неусвідомлено шукає повторення травмуючої ситуації, що відбувається за допомогою перенесення на актуальну ситуацію. Дослідник пише: «Я суб'єкта неусвідомлено потребує повторення травми для позбавлення від внутрішньої напруги, але таке повторення лише актуалізує цю напругу, що зумовлює хибне коло» [див: 2, с. 32], та постійну втрату енергії. Отже, суб'єкт неусвідомлено повторює витіснені переживання дитинства, що виявляється у перенесенні власних очікувань, прагнень на оточуючих людей. Об'єктні відношення тісно пов'язані з механізмом вимушеного повторення драм дитинства адже енергія, що була блокована в едіпальний період, створює внутрішню напругу та зумовлює неусвідомлені дії суб'єкта задля її реалізації у міжособистісних стосунках.

Торкаючись проблеми об'єктних відношень, М. Кляйн [4] та М. Балінт [див: 6] наголошують на доедіпальному періоді їхнього формування, вказуючи на взаємозв'язок досліджуваного феномену з внутрішньою суперечністю психіки. М. Кляйн наголошує на важливості відчуття любові у дитячо-батьківських стосунках та зародження амбівалентності почуттів до лібідного об'єкта. Дослідниця окреслює процес формування об'єктних відношень: "Частини тіла матері, незалежно від їхніх особливостей, піддаються інтроєкції та проєкції з боку дитини і тим самим набувають характеристик об'єктності. Об'єкт, незалежно від валентності – "хороший" чи "поганий", – наділений фантазмичною владою, схожою до влади людини: "погана мати" – карає, переслідує"; "хороша мати" – ніжить, захищає" [4, с. 564]. М. Кляйн наголошує, що якості "хороший" чи "поганий" приписуються об'єкту не лише тому, що вони приносять задоволення або фрустрацію, але й тому, що на них проєктуються лібідні, або, навпаки, руйнівні-мортідні потяги [4]. Близької позиції дотримується М. Балінт, стверджуючи, що формування об'єктних відношень ідентичне розвитку любові, вони структурують психічний розвиток особи. Дослідник стверджує: «об'єктні відношення, виявляються у залежності від зовнішнього об'єкту, що об'єктивують при будь якій аналітичній терапії» [див: 6, 221]. М. Балінт пояснював актуалізацію об'єктних відношень фіксацією на взаєминах з лібідним об'єктом, що зумовлене «браком вияву любові між дитиною та лібідними об'єктами»... «розумінням дитиною відмови у піклуванні про неї оточуючого світу» [див: 6, 54]. Дослідник пов'язував об'єктні відношення з «пасивною об'єктною любов'ю», яка базується на амбівалентності почуттів відносно лібідного об'єкту [див: 6], та обумовлює суперечливе ставлення до об'єкту любові. Таким чином, об'єктні відношення пов'язані з травмуючими переживаннями дитинства та виконують психотерапевтичну функцію (позбавлення від відчуття меншовартості, образи, тривоги тощо). Для об'єктних відношень характерна амбівалентність почуттів, що було властиве у батьківських стосунках, а з тим і переноситься на партнерські взаємини.

Ряд дослідників Д. Віннікотт [див: 8], М. Ейнсворт [див: 4], Дж. Боулбі [1], В. Фалберг [див: 8] пов'язують формування об'єктних відношень із порушенням материнського ставлення, що призводить до актуалізації деструктивних тенденцій. Так Д. Віннікотт стверджує, що об'єктні відношення зароджуються в немовлячий період; при цьому найтурботливіша мати нездатна виправдати очікування дитини. Дослідник зазначав, що валентність об'єктних відношень залежить від здатності матері ефективно «дзеркалити», що надалі знаходить вираження в перенесеннях на оточуючих людей [див: 8]. Подібне тлумачення феномену об'єктних відношень знайшло вираження у дослідженнях В. Фалберг, котрий наголосив, що прив'язаність дитини до батьків дає можливість сформувати позитивне відношення до оточуючого світу [див: 8]. Дж. Боулбі також наголошував на важливості прив'язаності дитини до батьків, що забезпечує стабільність довготривалих стосунків з оточуючими людьми та адекватний розвиток ідентичності. Дослідник стверджує, що емоційна глухота та психологічна відстороненість матері можуть породжувати деструкції психічного розвитку дитини [1]. Близької позиції дотримується М. Ейнсворт стверджуючи, що втрата емоційних зв'язків дитини з матір'ю обумовлює формування негативних об'єктних відношень. Дослідниця вводить поняття "порушення материнського ставлення", яке характеризує роз'єднання спілкування матері з дитиною і виражається в авторитаризмі, відстороненні, гіперопіці, інфантилізації дитини, що фруструє її потреби [див: 4]. Отже, об'єктні відношення пов'язані з динамікою енергії, здатністю лібідних об'єктів відчувати та реалізувати потреби дитини. Прояв емпатії, любові батьків сприяє формуванню позитивного сприйняття суб'єктом оточуючого світу, та навпаки емоційна черствість, агресія, призводить до блокування внутрішнього потенціалу особи та виникнення деструкцій психіки.

У контексті заявленої теми статті, зупинимося на розумінні сутності об'єктних відношень в психодинамічному підході, що розробляється у науковій школі академіка Т. С. Яценко. В основу психодинамічної теорії покладено розуміння єдності свідомої і неусвідомої сфер психіки, динамічний взаємозв'язок між свідомим і неусвідомим в суперечності їх тенденцій. Цілісність психічного представляється в його суперечливій суті, що нівелюється суб'єктивною інтеграцією психіки та це виражається у відступах суб'єкта від об'єктивної реальності. Психодіагностика в межах методу активного соціально-психологічного навчання має процесуальний характер, тобто вона є багаторівневою, дозованою і процесуально тривалою упродовж усіх занять. Навчальний ефект у процесі глибинно-психологічного пізнання має опосередкований характер та досягається шляхом змін на латентному рівні. Об'єктивування змісту неусвідомого здійснюється за допомогою вербальних та невербальних

методів (комплексу тематичних малюнків, неавторських малюнків предметних моделей, психодраматичних методів та ін.) [12]

Розроблена Т. С. Яценко в межах психодинамічної теорії «Модель внутрішньої динаміки психіки» (рис. 1) доповнює структуру психіки по вертикалі (за З. Фрейдом) лінійними взаємозалежностями, що дозволяє розкрити її функціонування в єдності суперечливих тенденцій та дослідити вплив об'єктних відношень на психіку суб'єкта. У психодинамічному підході Т. С. Яценко, психіка представлена в трьох аспектах: динамічному, енергетичному та структурному. Динамічний аспект презентований через взаємозв'язок свідомого та несвідомого; енергетичний – через різноспрямованість енергій лібідо і мортідо; структурний – через лінійні взаємозалежності, що доповнюють структуру психіки за Фрейдом. «Модель» (див. рис. 1) ілюструє внутрішню суперечність психіки, яка зумовлена тяжінням до минулого досвіду (в дитинство) і до соціальних успіхів (у майбутнє) та поєднання цих суперечливих тенденцій в їх співіснуванні, без взаємного нівелювання.

Рис. 1. Модель внутрішньої динаміки психіки, розроблена Т. С. Яценко

На «Моделі» (рис. 1), «Его» розглядається як базова структура, слабкість якої обумовлюється перш за все відступами від реальності та домінуванням примітивних, інфантильних захисних механізмів. Т. С. Яценко стверджує, що вони, «детермінуються глибинно-психологічними цінностями (цінностями інфантильного «Я») і мають різноспрямовані тенденції «до сили Я» (ситуативні захисти, що задають поведінку) і «до слабкості Я» (базові захисти, що задають спрямованість психіки)» [12, с. 112]. Несвідоме (Ід), що первинно підпорядковане принципу задоволення, «не знає» відмінностей між реальністю та фантазією, йому відомі лише бажання, а їх реалізація, яка накладається на вимоги соціуму до «Я» незмінно пов'язана з проблемами самоствердження, що потребує відступів від реальності. Наявність домінуючих інтроєктів, що мають пріоритети перенесення на інші стосунки, надає сенс об'єктності, що виражає стрілка 4 «від слабкості до сили». Так, об'єктні відношення детермінуються не тільки едіпальною їх спрямованістю, а й просоціальними мотивами. Суб'єктом можуть усвідомлюватися ті інтроєкти, які підтверджують його психологічну силу та неусвідомлюються ті, які ведуть до слабкості. Вони не втрачають імперативного впливу на психіку упродовж усього життя, маскуючи інфантильну значущість актуальності ситуації, в якій суб'єкт перебуває у соціумі. Т. С. Яценко стверджує, що об'єктні відношення – це статика та динаміка одночасно, яка виявляється у невиправданому перенесенні інфантильно-фіксованих відносин на актуальні стосунки з оточуючими людьми. Отже, об'єктні відношення мають тенденцію виходу за межі інтимної сфери та перенесення їх на професійні аспекти життя суб'єкта.

Т. С. Яценко зазначає: «Об'єктні відношення не мають однозначно позитивної або негативної валентності, так як формувалися в едіпів період розвитку людини (та навіть раніше за твердженнями М. Кляйн) та їм властива амбівалентність почуттів» [9, 23]. Дослідниця твердить, що така амбівалентність «виражається у відторгненні частини самого себе (або себе цілком) і породжується тим, що суб'єкт може заново зінтегрувати частини, які були спроектовані назовні (докори, що можуть повернутися на самого себе). Внутрішні образи до певної міри відповідають об'єктам зовнішнього світу, хоч вони далекі від точних психологічних портретів людей з її оточення» [12, с. 53]. Т. С. Яценко наголошує на аутопсихотерапевтичній функції об'єктних відношень зазначаючи, що: «імператив впливу об'єктних відношень на емоційно-поведінковий аспект для суб'єкта є непомітним, тому його активність вільно підкорюється тенденції до моделювання зовнішніх обставин, які були подібними до стосунків у сім'ї». Дослідниця пише: «драма едіпового періоду полягає у фрустрації потреб, які пов'язані з емотивно-чуттєвим єднанням з первинними лібідними об'єктами, стає зрозумілим тенденція аутопсихотерапії шляхом інтроєктування стосунків, що пов'язують особу з діадою «матір-батько. Таким чином, об'єктність такого типу інтроєктів імпліцитно має психотерапевтичну функцію, відкриває тим самим можливість суб'єкту в реалізації подібних стосунків з оточуючими людьми, що заміщують первинні лібідні об'єкти» [9, 25]. Далі дослідниця робить висновок: «об'єктні відношення знаходять шляхи моделювання та виявляються у актуальних стосунках з партнером, їм властива

амбівалентність почуттів. Саме ця амбівалентність інтегрує суб'єкта з членами сім'ї, з якими він пережив страждання, розлуку, відчуження, самоту приниження, образи, що сприяло формуванню відчуття самотності та неповноцінності» [9,25]. Отже, суб'єкт виносить із сім'ї певний емоційний «клімат», який єднає його з лібідним об'єктом. Відчуття, які єдали його із сім'єю переносяться на актуальну ситуацію, тому оточуючі люди виступають такими, що повинні реалізувати нереалізовані дитячі потреби (любові, турботі тощо). Для прикладу наведемо роботу з використанням неавторського малюнку яка ілюструє, можливість глибоко-психологічного пізнання феномену об'єктних відношень.

Фрагмент стенограми психоаналізу малюнків протагоніста Н.

Рис. 2. Картина М. Реріха «Мадонна Лаборіс»

Н.: Я – та фігурка, що стоїть у пеклі. Вона зігнута від самотності та нещастя.

П.: Якщо так, то ви добре знаєте пекло. Опишіть як там живуть люди?

Н.: У пеклі погано. У темряві мене взагалі ніби не існує, але водночас я обожнюю темряву.

П.: Ви обожнюєте темряву, але жити доводиться вдень?

Н.: Символічно я існую вдень – це є необхідність фізичного існування, – а по-справжньому живу вночі.

П.: Ви не спите вночі?

Н.: Ні, я насолоджуюся самотністю.

П.: Уночі є любов?

Н.: Я не знаю, що таке любов. Мене ніколи не любили і я нездатна на це.

П.: Для вас ніч і день – різні речі. Краще ви почуваетесь вночі?

Н.: Так.

П.: Тоді за яких обставин вам краще, а за яких – гірше?

Н.: Уночі ніхто нікого не бачить, там чорні кольори, як у пеклі (показує на картину).

П.: Можливо, ви зацікавлені знаходитися в пеклі, бо ви не будете виділятися з-поміж тих людей?

Н.: Так, пекло – це певний емоційний стан. А світло – необхідність роботи, навчання. Якщо я буду внизу, то цієї необхідності не буде, я не буду прагнути до світла.

П.: У пеклі кожен сам по собі. Це вас влаштовує?

Н.: Влаштовує.

П.: Але ви від цього страждаєте?

Н.: Так, страждаю від цього. З дитинства мене ніколи не любили, я була непотрібна батькам. Але я зробила висновок, що мені так краще. Спокійніше.

П.: Спокійніше, бо ви чогось позбавляєтесь?

Н.: Так, себе самої.

П.: Необхідності переживати, що ви не така, що вас не так сприймають, засуджують. Чи буде в пеклі якась близька вам людина?

Н.: Там, у пеклі, я нічого не відчуваю: мене ніби не існує, я порожня всередині. Там немає близьких мені людей. У мене взагалі немає близьких, а батьків я ненавиджу, як і вони мене. Я живу уявою.

Фрагмент стенограми презентує взаємозв'язок об'єктних відношень з феноменом «вимушеного повторення», «тенденцією до психологічної смерті» та «психологічної імпотенції». У процесі психоаналітичної роботи об'єктивовано взаємозв'язок травмивного досвіду дитинства з об'єктними відношеннями. Протагоністом

стверджується, що «мене ніколи не любили, я була непотрібна батькам», це й зумовило сприйняття оточуючого світу, як ворожого, подібного до пекла. Пекло для протагоніста виступає символом дитинства, тому ніч дозволяє відчувати себе маленькою, як у дитинстві. Останнє свідчить про інфантильну фіксацію, яка зумовлена психологічною травмою покинутості батьками, що й обумовило виникнення об'єктного сприйняття оточуючого світу, як такого де потрібно вижити. Аналіз тексту стенограми дозволяє стверджувати, що протагоніст ідентифікує себе з фігурками, які знаходяться в пеклі зазначаючи, що водночас прагне вибратися та залишитися у стражданнях. Така амбівалентність (любов ненависть) була притаманна стосункам протагоніста з лібідними об'єктами у дитинстві, що й зумовлює суперечливе ставлення до оточуючих людей та до самої себе.

Психоаналітична робота об'єктивує взаємозв'язок об'єктних відношень із механізмом вимушеного повторення, адже протагоніст сама створює, моделює драму дитинства відчужуючись від соціального життя. «Повторення» драми дитинства, знаходить вияв у прагненні аналізанда до самотності, небажанні виявляти будь-яку активність у соціальному житті, нелюбові до себе. Таким чином, Н. намагається адаптуватися до самої себе, «прийняти себе» такою, якою вона є без докорів сумління, відчуття меншовартості, нікчемності, що було сформоване батьками. Протагоніст зазначає, що в пеклі позбавляється відчуття меншовартості, самотності через відсторонення від власних емоцій та власних прагнень. Так спостерігається невідоме бажання протагоніста до повтору об'єктних тенденцій у взаєминах з оточуючими людьми, адже Н. сама виступає для себе караючими батьками. Отже, фрагмент стенограми емно презентує можливості методу АСПН у глибинно-психологічному пізнанні феномену об'єктних відношень.

Висновки. Отже, об'єктні відношення у психодинамічному підході пов'язуються з травмою психологічного роз'єднання з батьками в едіпів (доедіпів) період розвитку суб'єкта. Зазначається, що об'єктні відношення пов'язані із автоматизованими, стереотипними формами поведінки, які призводять до соціальної дезадаптації суб'єкта. Об'єктні відношення пов'язані із законом «вимушеного повторення» драм дитинства, що зумовлено фіксацією на емотивно значущому досвіді дитинства. Встановлено взаємозв'язок об'єктних відношень із глибинно-психологічними тенденціями (від слабкості до сили, до психологічної імпотенції, психологічної смерті), що знаходять вияв у відношенні до себе та оточуючого світу.

Література:

1. Боулби Д. Создание и разрушение эмоциональных связей / Д. Боулби : пер. В. Старовойтов – М.: Академический проект, 2004. – 232с
2. Гринсон Р. Техника и практика психоанализа / Р. Р. Гринсон. – М. : Когито-центр, 2003. – 478 с.
3. Калина Н. Ф. Основы психоанализа / Надежда Федоровна Калина. – М. : Рефл-бук ; К. : Ваклер, 2001. – 352 с. – (Серия “Образовательная библиотека”).
4. Кляйн М., Айзекс С., Райвери Дж., Хайманн П. Развитие в психоанализе / Кляйн М., Айзекс С., Райвери Дж., Хайманн П. : [сост. и науч. ред. И. Ю. Романов]. – М. : Академический проект, 2001. – 512 с.
5. Лапланш Ж., Понталис Ж.-Б. Словарь по психоанализу / Ж. Лапланш, Ж.-Б. Понталис : пер. с франц. Н. С. Автономовой. – М. : Высш. шк., 1996. – 623 с.
6. Лейбин В. М. Словарь-справочник по психоанализу / Валерий Моисеевич Лейбин. – СПб. : Питер, 2001. – 688 с. – (Серия “Золотой фонд психотерапии”).
7. Новейший философский словарь / [сост. А. А. Грицанов]. – Мн. : Изд. В. М. Скакун, 1998. – 896 с. – (Научное издание).
8. Тайсон Ф, Тайсон Р. Психоаналитические теории развития./ Тайсон Ф, Тайсон Р. [ред. М.В.Ромашкевича]. – М.: «Деловая книга», 1998 – 218 с
9. Теория и практика глубинной психокоррекции/ Сост.: С. М. Аврамченко, Н. В. Дметерко, М. П. Зажирко, И. В. Евтушенко, А. Э. Мелоян, С. Ш. Раджабова. Под редакцией академика Т. С. Яценко. – Донецк: ДИПиП, 2008. – 268 с.
10. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции / Зигмунд Фрейд : пер. с нем. Г. Барышникова. – СПб. : Питер, 2001. – 384 с. – (Серия “Золотой фонд психотерапии”).
11. Энциклопедия эпистемологии и философии науки. [сост. И.Т. Касавин]. – М.: : Изд. Реабилитация, 2009. – 1248 – (Научное издание).
12. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції : навч. посібник / Т. С. Яценко. – К. : Либідь, 1996. – 264 с.

Резюме. Стаття присвячена огляду концепцій психодинамічного підходу відносно проблеми об'єктних відношень. Увага акцентується на взаємозв'язку феномену об'єктних відношень з механізмом «вимушеного повторення», психологічного захисту, а також деструктивними тенденціями психіки. Встановлюється взаємозв'язок між травмуючими переживаннями дитинства і формуванням у суб'єкта сприйняття навколишнього світу. **Ключові слова:** об'єктні відношення, вимушене повторення, амбівалентність почуттів, едіпова ситуація, аутопсихотерапія.

Резюме. Стаття посвящена обзору концепцій психодинамічного підходу стосовно проблеми об'єктних відносин. Увага акцентується на взаємозв'язку феномена об'єктних відносин з механізмом «вимушеного повторення», психологічної захисти, а також деструктивними тенденціями психіки. Установлюється взаємозв'язок між травмируючими переживаннями дитинства та формуванням у суб'єкта сприйняття оточуючого світу. **Ключові слова:** об'єктні відносини, вимушене повторення, амбівалентність почуттів, едіпова ситуація, аутопсихотерапія.

© 2012

О. В. Магдич (м. Черкаси)

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАННЯ ПРИНЦИПУ ЗАДОВОЛЕННЯ ТА ПРИНЦИПУ РЕАЛЬНОСТІ В ЇХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКАХ

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку українського суспільства ставлять перед психологічною наукою актуальне завдання дослідження глибинно-психологічних детермінант поведінки особистості. Принципи функціонування психіки (до яких відносяться принцип задоволення та принцип реальності) є недостатньо вивченими у контексті їх взаємозалежності, впливу на психіку суб'єкта, а особливо в якості глибинних детермінант, що й зумовило актуальність дослідження цих аспектів у контексті методологічної основи психодинамічної парадигми.

Метою статті є охарактеризувати особливості пізнання та інтеграції взаємозв'язків принципу задоволення та принципу реальності у психодинамічній парадигмі.

Виклад основного матеріалу. Відповідність об'єктивній реальності суб'єктивного пізнання пережитих почуттів, емпіричного досвіду, понять, ідей, суджень, теорій і світосприймання в діалектиці її розвитку сягає часів грецьких мислителів, до Аристотеля зокрема. Дослідження цієї проблеми було продовжено у вченнях Ф. Бекона, Б. Спінози, К. - А. Гельвеція, Д. Дідро, П. - А. Гольбаха, М. В. Ломоносова, М. Герцена, О. Чернишевського, Л. А. Фейєрбаха, а ряд вчених у дослідженні цього питання на перше місце ставили відчуття суб'єкта (Д. Юм, Б. Рассел). Вчений А. Пуанкаре в основу критеріїв істинності пізнання об'єктивної реальності та суб'єктивної реальності кладе симбіоз досліджень науки з чуттєвим досвідом суб'єкта. Нового розвитку набуває ідея Лейбніца про фактичну та логічну істинність, що перегукується з напрямком пізнання, який визнає реальність, що існує поза свідомістю (об'єктивна реальність) і реальність в якості форми існування ідеальних об'єктів (Платон).

Натомість К. К. Платонов [1] першими реальностями суб'єкта розглядає переживання, пізнання та відношення. Науковими дослідженнями в психодинамічній теорії (Т. С. Яценко, Л. Л. Бондаревська) було встановлено що «найбільшу дієвість має переживання, яке є значущим для суб'єкта з внутрішньо зумовлених причин, якщо воно відповідає тенденціям захисної системи, особливо базовим захистам» [2, с.142]. Особливу роль у цьому процесі відведено первинним (інфантильним) значущим переживанням, які формуються під час едіпового періоду розвитку і, як зауважує Л. Л. Бондаревська, впливають на актуальні переживання та «мають стрижневу значимість у структуруванні системних характеристик психіки та формуванні несвідомого» [2, с 140]. Причиною такого потужного впливу на формування психіки є утворення «капсул» енергії Ід, що є результатом пережитого первинного досвіду травмуючої ситуації і, на латентному рівні, впливають на подальше суб'єктивне пізнання та відношення до об'єктивної реальності. Таке блокування лібідної енергії має початок в едіповому періоді розвитку та в процесі соціалізації і приводить до домінування мортідо (амбівалентні почуття, відчуття неповноцінності, покинутості, ревнощів, зниження інтересу до об'єктивної реальності). Саме в едіпальний період залежності від лібідних об'єктів принцип задоволення отримує прямі заборони, обмежується у конструктивному напрямку та набуває ознак деструктивності. Ця ситуація вказує на здатність об'єктивної реальності зумовлювати парадоксальне утримання від суб'єктивного задоволення, задля неусвідомленого збереження внутрішньої рівноваги за рахунок єднання із значущими лібідними об'єктами.

На перших етапах розвитку первинні лібідні об'єкти несвідомо наділяються суб'єктом значимістю завдяки їх здатності реалізовувати його потреби. Подальший розвиток потребує зміни неусвідомленої інфантильної позиції та нівелювання залежності від об'єкта задоволення, оскільки тоді суб'єкт залишається незрілою, асоціальною особистістю (А. Фрейд) [6]. У процесі соціалізації (завдяки первинно значущим об'єктам) потяги розвиваються, трансформуються, обмежуються, сублімуються та набувають здатності впливати на формування внутрішніх конфліктів суб'єкта у зв'язку з полярністю енергетичної сили бажань Ід і соціальною спрямованістю структури Супер - Его (зіткнення бажань принципу задоволення «хочу» і норми принципу реальності «потрібно»). Натомість завдяки обмеженням та нормам інфантильні переживання зазнають витіснення, за яким завжди стоїть енергія, що дискретно проявляється у свідомості та поведінці. Витіснення є прототипом захисної системи, результатом функціонування якої є уникання незадоволення, негативних відчуттів та наслідків, що супроводжують внутрішні психічні конфлікти між потягами несвідомого (принцип задоволення) і тими структурами